http://www.rusynacademy.sk

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛТУРНО–СПОЛОЧЕНЬСКЫЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

р. XIX
ч. 13 – 16
9. апріля 2009
ціна 0,20 €

• За челный стіл 3. семінаря карпаторусиністікы засіли: (зліва) ПгДр. А. Плїшкова, ПгД., ПгДр. К. Шевченко, др. н., і ПгДр. М. Мальцовска. Выслухати лекцію пришло дость людей, котры ся інтересують історіов Русинів. Наконець акції директорка Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской університы подаровала гостёви з Прагы – К. Шевченкови найновшы книжкы о русиньскім языку, на приправі якых партіціповали робітници того інштітуту. Фоткы: А. З.

Хрістос воскрес – правдива подія радости

Раз хтось повів: *„Якбы не было воскресїня Ісуса Хріста, ніч бы не было“*. Кідь ся глубше задумаме, мусиме быти согласны з тым речінём.

Переступлїнем Божого наказаня нашыма прародічами Адамом і Евов ся зродив гріх і єго наслїдство – смерть. Од того часу смерть спроваджать чоловіка цілов єго історіов. Тїнь грішной смерти не дозволяв старозавітным праотцям і патріархам набыти вічне блаженство в небі.

Таксамо, отрова гріху губить нашы сердця і переносить свою ідею до нашых каждоденных наглядів. Такым способом ся стаєме свідками *„культуры смерти“*. Є то все тогды, кідь сьме согласны з убиванём немогучіх іщі ненародженых дїтей. Коли молодежи нанукаме духовне загублїня через *безпечну охрану* в грішных звязках перед манжелством. Коли восени свого жывота собі добровольно купуєме смерть як фалшиву надію на штось лїпше. Коли упадеме до депресії зо страты роботы ці по фінанчных проблемах.

Видить ся так, же культура смерти гріху є неоддїлнов частёв нашого єствованя. Так бы то справды могло вызерати, но то є лем непереставаюче обдурёваня підлого духа. В часї воскресїня Ісуса Хріста сьме свідками перемогы гріху. Велич Хрістовой події Воскресїня каждому чоловікови понукать ідею жывота і надії. Хрістів божественный подарунок приносить радость з перемогы жывота над смертёв і усвідомлїня сі своёй властной достойности. Єго воскресїня з мертвых нас піднимать з безнадії і научать нас *„культурі жывота“*. В теперішнїх часах господарской крізы, неістоты і внуторного непокоя, коли собі многы думають, же уж ніч не мать змысел, нам Воскресїня до нашых душ вливать потїху, підкріплїня і надію на дашто лїпше. Є про нас знамінём, же Бог є міцнїшый як гріх. І припоминать нам, же аж Воскресїня Ісуса Хріста принесло якостне єствованя людьскому роду і правдиву радость. Радость з надії на вічный жывот вєдно з Господом Богом в царьстві небеснім.

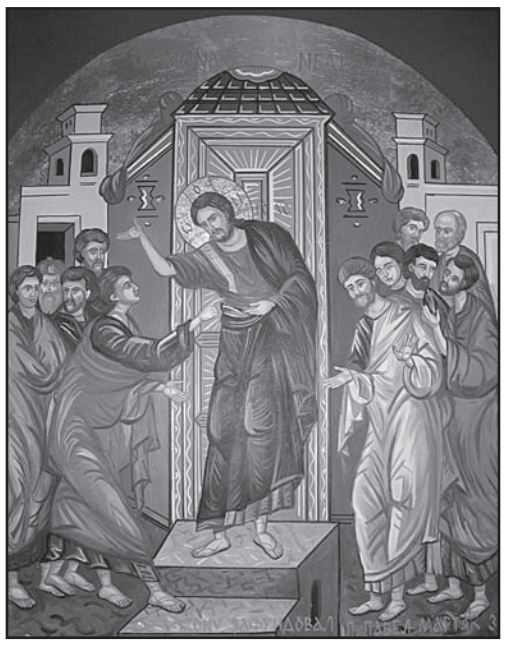

Вшыткым чітателям *Народных новинок* жычу радостне пережываня великодных свят і премного Божых благодатей.

о. Іван БАРНА,
ґрекокатолицькый священик
у Светліцях

В пряшівскім реґіонї выграв Іван Ґашпаровіч

У волебных окресах пряшівского реґіону выґрав у вольбах на місце президента Словеньской републікы Іван ҐАШПАРОВІЧ. Івета Радїчова ословила скоріше містьских волічів, к вітязові ся кількостёв голосів приближыла у Пряшівскім окресї.

Іван Ґашпаровіч мав в окресах пряшівского реґіону высше 70-процентну підпору. В Пряшівскім окресї здобыв 56,01% голосів, Радїчова 43,98%. В самім містї Пряшові тїсно выграла Радїчова перед Ґашпаровічом у порівнаню 50,81% ку 49,18% голосів. В далшых окресах были роздїлы выразнїшы. Наприклад, у Бардеёвскім окресї Ґашпаровічови ся подарило здобыти 70,25% голосів, іщі веце прихыленців мать сучасный президент в окресї Свідник, де го підпорило 77,79% волічів. Подобно то было і в окресах Сабінов (72,05%), Вранов над Топлёв (77,55%) або Стропків (74,61%). В далшых окресах пряшівского реґіону на северовыходї Словеньска, **де жыють у великій мірї Русины, мав значну перевагу Іван Ґашпаріч.** Конкретно: в окр. Гуменне – 71,28%, Стара Любовня – 74,9%, Снина – 81,25% і Міджілабірцї – 83,45%.

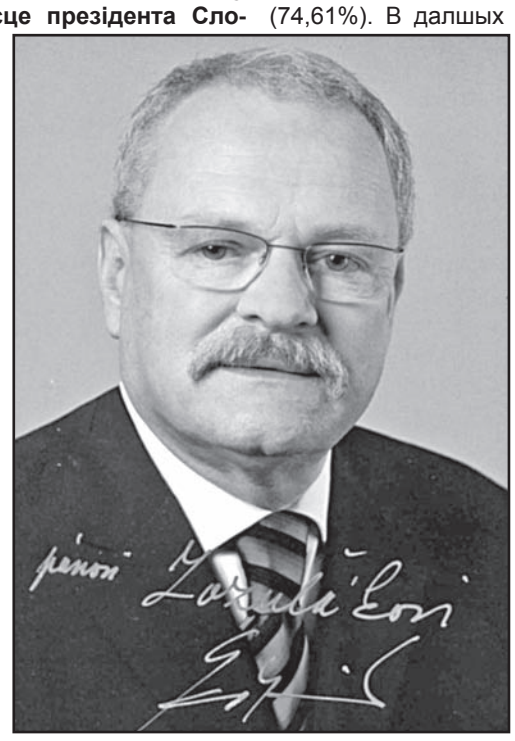

• Тоту фотоґрафію старонового президента Івана Ґашпаровіча собі ціню, бо є з особным присвячінём і підписом.

Также президентом Словеньской републікы буде і в далшім 5-річнім волебнім періодї Іван Ґашпаровіч. Вырїшыло о тім у другім колї волеб 4. апріля 2009 скоро 52 процент із цілкового числа 4 339 257 волічів. Сучасна глава штату дістала 1 234 787 голосів, што было веце як 55 процент зо вшыткых участників тогорічных волеб. Єго протикандідатка, Івета Радїчова, здобыла 988 808 голосів, то є 44,46 процента, што є про ню тыж немалым успіхом. А. З.

На третїм семінарї карпаторусиністікы – тема Підкарпатьской Руси

Орґанізатор: **Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской університы в Пряшові.**

Термін і місце реалізації: **8. апріль 2009, Музей русиньской культуры в Пряшові.**

Выступаючій: **історік і соціолоґ, ПгДр. Кіріл Шевченко, др. н., Інштітут російскых штудій у Празї.**

Тема реферату: ***Культурна і народностна політіка Прагы на Підкарпатьскій Руси в 20-х роках 20. сторочa.***

В діскузії выступили: **Мґр. Гавриїл Бескид, ПгДр. Станїслав Конєчні, к. н., доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., доц. ПгДр. Андрій Антоняк. к. н., Др. Петро Крайняк і ін.**

СЕМІНАРЬ КАРПАТОРУСИНІСТІКЫ (3)

Біоґрафія ПгДр. Кіріла Шевченка, др. н.

Кіріл Шевченко ся народив 19. октобра 1966 в Новочеркаську, в Росії. Переріз єго штудій і професіоналной формації є слїдуючій: В роках 1984 – 1989 штудовав на Факультї історії Московской штатной університы славяньску і общу історію на Катедрї южных і западных Славян. В роках 1988 – 1989 быв стажістом Філозофічной факулты Карловой університы в Празї. В роках 1989 – 1992 быв ашпірантом Факулты історії Московской університы, де в септембрї 1993 обгаїв кандідатьску дізертацію на тему контактів міджі Лужіцькыма Сербами і Чеськословеньском у міджівойновім періодї. В роках 1992 – 1993 абсолвовав двоймісячну стаж на Торонтьскій університї в Канадї в рамках Штіпендії Штефана Чепы про карпаторусиньскы штудії. У февруарї 2009 обгаїв на Московскій університї докторьску дізертацію під назвов *„Лужицкий вопрос и Чехословакия (1918 – 1948)“*.

К научным інтересам Кіріла Шевченка належить народностный рух славяньских народів в 19. – 20. сторочу, міджіславяньскы культурны контакты, проблематіка етнічной ідентіты славяньских народів, проблематіка впливу масмедій на формованя народной ідентіты, сучасна історія *малых* славяньских народів.

Кіріл Шевченко є автором двох моноґафій: ***„Лужицкий вопрос и Чехословакия (1918 – 1948)“*** (Москва : Модест Колеров, 2004) і ***„Русины и междувоенная Чехословакия. К истории етнокультурной инженерии“*** (Москва : Модест Колеров, 2006). Опубліковав тыж понад 30-х статей у научных, научно-популарных і одборных часописах присвяченых етнічным проблемам і етнічным рухам *малых* славяньских народів у 20. сторочу, причім переважна часть єго штудій аналізує етнічны процесы і рухы у Лужіцькых Сербів і Русинів. Предметом єго выскуму є і етнічна меншына Поліщуків у сучасній Білорусії.

Гостя з Прагы – **К. Шевченка** і вшыткых притомных в Музею русиньской культуры в Пряшові привитала директорка Інштітуту русиньского языка і культуры ПУ **ПгДр. А. Плїшкова, ПгД.**, котра представила біоґрафію реферуючого і сучасно припомянула доводы орґанізованя семінарів карпаторусиністікы на ПУ. Першорядым є представити домашнїх і заграничных ученых, якы ся на професіоналній уровни занимають русиньских проблематіков, і пропаґовати карпаторусиністіку як молоду научну дісціпліну на Словеньску. Наслїдно передала слово панови Шевченкови, котрый прочітав інтересный реферат, а наконець – в згоді з приятов штруктуров семінарів карпаторусиністікы – асістентка інштітуту **ПгДр. Марія Мальцовска** представила цінны і найновшы выданя, котры ся дотыкають русиньского списовного языка на Словеньску і русиністікы вообще. Дакотры з найновшых выдань іштітуту і Світового конґресу Русинів А. Плїшкова подаровала гостёви з Прагы.

(Продовжіня на 6. стор.)

Вшыткым чітателям Народных новинок і добродителям жычіме в Божій благодати прожыти великодны святкы і духовно ся підкріпити до далшых днів нелегкого жывота

Редакція Русин і Народны новинкы

Чоловік шырокого сердця

Так бы єм просто міг назвати нашого приятеля, добродителя, русиньского бізнісмена-філантропа ***Штефана Чепу*** *із Торонта в Канаді, котрый* ***25. апріля 2009*** *ославить свій округлый юбілей –* ***70. років од свого народжіня в Гемілтоні,*** *канадьскій области Онтаріо.*

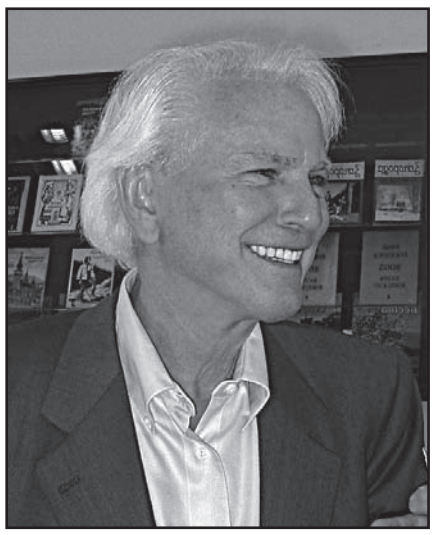

Хоць він ся уж народив у Канаді, але ёго родичі пришли за роботов до Америкы, як много іншых нашых бідных Русинів. Нянько Василь Чепа (1902 – 1963) походив із підкарпатьского села Мале Березне а мати, за слободна Марія Пирчова (1905 – 1990) – із лемківсього села Уща Ґорліцького.

По скінчіню основной і середнёй школы у роднім місті, скінчів ту і штудії на Мек-Мастерьскій університі у 1962 році. Потім робив у многых ведучіх функціях у канадьскых фірмах. В р. 1978 став ся президентом властной „Cherpa Corporation“, котра ся шпеціалізовала на банковы операції у сфері інвестіцій. В 90-ых роках зачав ся серьёзно інтересовати о своє русиньске коріня, і так зачав фінанцовати много проєктів споєных із русиньскым возродным рухом в Европі. І мы, Русины Словеньска, сьме му вдячны за дотеперішню фінанчну поміч при реалізації многых проєктів. Ту треба спомянути главно підпору взнику новых школ, де ся зачав учіти русиньскый язык і култура. Заложыв Світову академію русиньской культуры у 2002 році, в котрій є много знамых особностей і споміджі Русинів Словакії. Была заложена зато, жебы главно за помочі інтернету шырила інформації о минулости і сучасности карпатьских Русинів. Вдяка нёму і нам ся подарило заложыти і реалізовати інтернетову сторінку Академії русиньской культуры в Словеньскій републіці: www.rusynacademy.sk, котра ся перетрансформує на інтернетовы новинкы.

Заложыв тыж престижну Премію за вызначне діло про Русинів, котров дотеперь была оцінена робота штирёх людей, двох із Підкарпатя на Україні: Володимира Микиты і Володимира Фединишинця, і двох із Словакії: Василя Турка і Александра Зозуляка. Подобно заложыв Премію Александра Духновіча за русиньску літературу, котров была, окрем іншых, оцінена літературна продукція і трёх русиньских писателів зо Словакії: Марії Мальцовской, Штефана Сухого і Миколая Ксеняка. Обидві премії суть звязаны з фінанчным оцінінём і зо сімболічнов брондзовов сошков карпатьского медвідя, котру сьме фіґлёвні назвали „русиньскым Оскаром“.

Много фінанцій Ш. Чепа пожертвовав на взник і фунґованя русиньских недільных школ на Підкарпатю, як і приспів на взник першой пореволучной русиньской основной школы у Чабинах на Словакії, котра несе мено А. Кралицького. Спершу тоты діла фінанцовав сам, але потім заложыв Фонд Штефана Чепы при Торонтьскій університі, справцём котрого є професор той університы і председа Світовой рады Русинів Павел Роберт Маґочій. Із того фонду ся платить і Штіпендія Штефана Чепы про русиністичны штудії, суть фінанцованы тримісячны стажы на Торонтьскій університі про научных працовників-русиністів. Можность такого стажованя выужыло уж немало русиністів з розлічных країн, міджі нима і двоє із Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской університы у Пряшові: теперішня ёго директорка ПгДр. А. Плїшкова, ПгД. (в р. 2002), а од 1. апріля до 1. юла 2009 на стажи в Торонті є асістентка того же інштітуту Мґр. А. Блыхова.

Але Ш. Чепа хотів помочі Русинам у „краю“ нелем в области культуры і освіты, але і в сфері робочіх можностей, зато росшырив забер свого подниканя і на Словеньско, і Україну, але в обидвох штатах ёго добрый умысел ся обернув проти нёму, бо натрафив на нечестных „бізнісменів“, котры му способили великы проблемы і шкоды, к якым ся іщі придала сучасна господарьска кріза. Але мы віриме і желаме Штефанови, жебы в ёго ділі правда і добро звітязили над кламством і злом, нелем як то є у приповідках.

Штефане, мы, котрым єсь поміг, сьме Ті зо щірого сердця вдячны і желаме Ті в часї Твого красного юбілею міцне здоровя, повны жмені щастя і жебы вшытко зле ся на добре обернуло, бо Ты собі тото заслужиш. А мы віриме, же при найблизшій нашій стрічі зась Тя увидиме із тіпічным Твоїм усміхом на твари.

На многая і благая літа!

А. ЗОЗУЛЯК, фотка автора

Котрый день мать быти Днём Русинів?

Каждый народ, не вынимаючі Русинів, мать у своїй історії зафіксованы вызначны датумы, якы собі і в сучасности реґуларно припоминать. Зато єдным із пунктів резолуції із засїданя Світовой рады Русинів (Будапешть 2008, Пряшів 2009) было, жебы в каждім членьскім штатї СКР був установленый **День Русинів**, котрый бы припав на конкретный датум, маючій вызначне місце в історії Русинів даной країны. У дакотрых країнах, де жыють Русины, такый памятный день установленый уж є, напр. у Мадярьску, Сербії, Румуньску і Польску.

Русины на Словеньску бы мали тыж вырїшыти, котрый про них вызначный історічный датум бы ся мав стати їх памятным днём. Думаме собі, же то бы мало быти колективне рїшіня, зато ся обертаме на вас, дорогы Русины, жебы сьте своїма голосами підпорили дакотрый з пропонованых датумів. Віриме, же і вдяка вам у близкій будучности будеме святковати **День Русинів на Словеньску**.

На установлїня Дня Русинів є запропонованых дакілько варіантів, із котрых просиме вас выбрати єдну, яка є з історічного погляду, подля вас, про Русинів найвызначнїша. Свої пропозіції нам заженьте на адресу: **Slovenská asociácia rusínskych organizácií, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, або на і-мейлову адресу: rusyn@stonline.sk – до 30. апріля 2009**. Тот варіант, котрый здобуде найвеце голосів, ся стане Днём Русинів на Словеньску. (Пропонованы днї суть уведжены подля календарьского порядку.)

23. апріль – 23. 4. 1803 – день народжіня Александра Духновіча.

12. юн – 12. 6. 1848 ся одбыв першый Славяньскый зъязд у Празї. На нїм словеньскый народный дїятель Й. М. Гурбан предложыв меморандум, в котрім у пунктї 1 першыраз ся жадало узнати Словаків і Русинів за самобытны народы. Тым ся зачало народне возроджіня Словаків і Русинів в Австро-Угорьску.

27. октобра – 27. 10. 1968 був приятый Уставный закон ч. 144, котрым была узнана русиньска народность.

22. марца – 22. – 23. 3. 1991 у Міджілабірцях ся одбыв першый Світовый конґрес Русинів і была заложена міджінародна орґанізація під таков назвов.

27. януара – 27. 1. 1995 у Братїславі было святочне выголошіня кодіфікації русиньского списовного языка на Словеньску.

1. септембер – 1. 9. 1997 было знову заведжене навчаня русиньского языка до дакотрых основных школ і до Ґімназії в Міджілабірцях. 1. 9. 2008 взникнув самостатный Інштітут русиньского языка і культуры на Пряшівскій університі в Пряшові і взникла перша русиньска пореволучна основна школа, а то в Чабинах, котра несе мено Анатолія Кралицького.

Рекомендую іншый день:

.....

.....

Тот день буде нас вшыткых, зато кажда пропозіція є цінна і дорогов к далшому вызнамному акту Русинів!

• Авторка рецензованой выставкы, котра была уж в Мигалївцях, Міджілабірцях а од 12. марца до 10. мая 2009 буде в Домі фотоґрафії в Ліптовскім Мікулашу – Даніела Капралёва і єдна з єй фотоґрафій, котра послужыла і як часть позванкы.

Візуална трансґресія емотівного контакту в креатівнім процесї

(К выставцї Др. Даніелы Капралёвой „Зузанка“ в ММУЕВ в Міджілабірцях.)

Акуране уменя є таке слободне, же не потребує ниякы здовгавы академічно-філозофічны „медітації“, затоже тото го веце вырушує як му помагать. Нормы, котры ся обчас зъявлять і пак мінять, суть выслїдком якойсь моци або „лобінґу“, котрый бы сі уменя підманили на свій образ. Нерїшены скуточности в онтоґенезї уменя, нормы, шаблоны, ідеолоґія, міць, дословно знали духовно забити ґеніїв розлічных доб, котры на пост великанів мусила габілітовати нова доба. Давно по фізічнім і духовнім бытю (ай кідь тото друге є трансґресівно потверджене їх роботов) добов неузнаваных умелцїв. Зато нарабляти з терміном „уменя“ є так, як нарабляти з терміном „правда“. Є акуратне, акуратна, але все на другім місцю за тов, котра є „підкута“ моцов добы. А нияк не є важне, ці є тота міць чорна, сива, синя, червена...

Тоты вступны слова ня напали ай у звязи з творбов умелецькой фотоґрафкы Даніелы Капралёвой, котра свій концепчный выбір з творбы під назвов ***Зузанка*** презентовала в Музею модерного уменя Е. Варгола в Міджілабірцях. Не хочу „етабловати“ творбу Капралёвой до плану „резонованых“ у вступі того матеріалу, хочу підкреслити лем то, же уменя є досправды уменём лем тогды, кідь указує правду. Кідь не циґанить, не позує, не натискує ся до „світла“ славы... Може ся здати дакому неприємне, може дакого роспла-че, розосміє, назлостить... Але є то уменя, затоже є, а кібы не было, подля слов маляря Комарка: *„Перешли бы сме коло нёго як коло скленарства“*. Але нароком „пришывати“ уменю вагу естетічных катеґорій, тыж то не є сучасне і общеплатне про сучасне уменя. Кідь Капралёва креатівно документує якыйсь фраґмент „філму“ жывота, не глядать момент, жебы ся залюбила, але правду. Мусить то быти нарочіте, бо фотоґрафія як умелецькый твір, фотоапарат як помічник – ся даколи к авторови справують з позіції свого технічного діктату, а праві выбір моменту є ядром креатівности, кідь фотоґраф докаже „окламати“ машыну і „выпучіти“ з нёй парусекундову секвенцію правды жывота. А тота няй буде будь-яка. Предці, ай мы, перціпєнты, мы – умелцї сьме якы-небудь. Неклонованы, розлічны...

Видженый світ Капралёвой є світом інтровертности емоцій, чогось, што, може, потїшить, але ай болить, а може ся стає єй процесом вырівнованя ся з дачім. По хрістіаньскы бы єм то назвав, же Капралёва сі своёв умелецьков творбов створює властный рітуал „чістилища“ і пути к тому, што є цілём єй жывота. Нияк ня не інтересує, чом, де і коли то авторка робить. Мене не інтересує, ці ся єй креатівный „продукт“ буде дакому любити. В каждім припадї обдивлям одвагу і силу авторкы зыйти з дорогы документу як такого до глубкы душы і глядати в нїй правду всягды там, де чує, же, хвалабогу, не настало перерваня емотівного контакту а же дорога, котров іде, не є цілём, але способом ёго гляданя. У звязи з тым авторцї дакус щіро завиджу. Дана фотоґрафує і вытворює денник властного сердця. Інакше повіджено, фотоґрафії Даніелы Капралёвой суть духовным денником єй світа зднука і погляду на нёго звонка. Дакус може морбідно, але попереднї слова бы могли быти чімесь такым, як жывый „епітаф“.

ПаедДр. Михал Бицко, ПгД.,
вытварный теоретік
і музеоедуколоґ

РУСАЛКА

КВАРТАЛНИК ПРО РУСИНЬСКЫ ДІТИ І МОЛОДЕЖ 1/2009

О чім сниюю

Каждый чоловік на тім світї мать свої сны. І я мам повно снів, но выбрала єм собі єден, о котрім ся мі хоче кус веце росписати.

Раз ся мі снило о тім, же єм ветеринарька. Красна професія, нїт? Выштудовала бы єм середню ветеринарьску школу в Кошіцях. Бавило бы ня то прото, бо люблю звірята. Міджі нима не роблю ниякы роздїлы. Мам добре одношіня ку вшыткым. А кібы-м ся дістала і на высоку школу ветеринарьску і подарило бы ся мі єй скінчіти, то могла бы єм ся старости о звірята наповно і професіонально. Мої родічі ня в тім моїм снї зачали підпоровати і хотять мі го помочі зреалізовати.

Кібы-м ся стала професіоналнов ветеринарьков, то поглядала бы єм сі у нашім селї Чабины даяку стару хыжу, з котрой бы єм зробила ветеринарну амбуланцію. В тім бы мі поміг отець. В єдній місности бы єм мала амбуланцію, де бы єм лїчіла звірята. Но а в тій другій бы быв салон, в котрім бы єм звірята стригала, купала, чесала, облїкала, но, просто, старала ся о них зо вшыткых боків. І кажде звірятко, котре бы было у мене слухняне, дістало бы одміну. В Чабинах маме много звірят, ходила бы-м їх скіпити (очковати) по домах, но і на дружство.

Мы самы маме дома аж сїм мачок і кажда мать своє мено. Отець і мама принесли мі зась псика як дарунок під ялічку. Мено му Атіла. Мам уж і рыбкы, о котры ся радо старам. В будучности бы єм хотїла мати велё звірят. Хотїла бы єм їх лїчіти і старати ся о них і прото, же подля штатістік помалы каждый четвертый чоловік мучіть звірята. Але ведь они суть сотворены про нашу радость. Они нам помагають, а про наше плане справованя мусять терпіти?! То бы не мало быти ниґде на світї, то мі наісто потвердять вшыткы розумны люде.

Івета ФЕЙКОВА, Чабины

При місячку

Суть штири... Бывають на пріватї, в комнатї штири на штири метры. В пятніцю ходять домів, а два днї сі ужывають родинне тепло. В недїлю ся вертають назад до міста з напакованыма торбами, повныма материных доброт, довєдна їх коштують, сміють ся, веселять ся, споминають на свої „ласкы“.

Мілка є інша. Не ходить з нима. Є засмучена, як кібы неспокійна з чимесь. Терпить внутрішнїм непокоєм. Кідь сі говорять всякы пригоды з хлопцями, она мовчіть. В кутику сердця їх обдивлять, бо пригоды суть досправыд різны. Дївчата уж мають коло девятнадцять років а суть з розлічных кутиків выходной Словакії. Мілка часто роздумує о собі. Учіть ся, але што з того? Чує, же дївчата єй одпыхають на другу коляю. Не розумить їм. То не є так, як то было на середнїй школї. Тогды хтось перед матуров росшырив гесло: *„Ани єдна панна к матурі!“* А што она? О тых дїлах нихто з нёв ани в школї, ани дома не говорив. А она так бажыть за даков приятельков, жебы сі могла з нёв побісїдовати. Жебы Анця? Она є пряма. Каждому повість, што сі думать. Мож попробовати. Ночна атмосфера, світло місяця створює приємны емоції. То приводить на думкы, на котры бы водни не мала одвагу ани подумати. Мілка, як все, говорить сама із собов. Ту хтось світло лампы загасив. То Анця перестала чітати. Покы ся оберне ку стїнї, Мілка тихо повість:

– *Можу ся тя дашто попросити?*

– *Но, прошу*, – одповідать Анця дакус зачудовано.

– *Прочітала єсь уж много книжок? Думам, такых неповинных.*

– *Ани нїт. Чом ся просиш?*

– *Представ сі, я ани єдну,* – розговорила ся Мілка. Добрї, же было темно, бо не видно, як ся червенїє. Може єй розумить. Мілку то тїшить.

Перед Анцёв ся розвивать образ жывота Мілкы, єй дому і мімо нёго. Анця все думала, же богаты родічі вытворять добры условія про свої дїти. А ту вызерать, же то так не є. Мілка має дость богатых родічів. Нянько є ведучій поліся, а мати уряднічка. З Мілчиной бісїды чути, же думають лем о грошах. Дають єй вшытко, што єй треба, але без їх доволїня ани з дому не выйде. Книжкы? Нашто. Тать має учебникы. Тоты няй чітать. Няй ся добрї учіть, жебы мала добры знамкы. До кіна? Пінязї утрачати? Такыма словами одбивать єй отець. Він приходжав домів пізно. Векшынов з корчмы. Звады міджі родічами суть на деннім порядку. Якый то є жывот? Мілка є нещастна, але мусить быти тихо, бо є їх дївка, а они єй школують. Мусить їх слухати. Раз ся осмілила попросити отця, абы могла іти до Клубу молодежи. Повів єй, же нашто, дома маш вшытко, што потребуєш.

– *Лем порозуміня не мам*, – одповіла му тогды Мілка тихо. То было примного про нянька. Приступив к нїй і вылїпив єй поза уха.

– *Марш до своёй ізбы! Учіти ся!*

Мати ся єй не застала. Мала свої старункы.

Анця зась має обычайных родічів. Але выужывать вшыткы можности штудентьского жывота. Ходить до кіна, на концерты, до театру, ай до клубу. Родічі жыють добрї, мають к своїй дївцї довіру.

Аж теперь Анця порозуміла, што Мілцї хыбить, кідь учула єй тихый голос:

– *Перебач, добрї ся мі з тобов бісїдовало. Давно єм так з никым не поговорила*, – повіла Мілка і жадало ся єй обяти може уж свою нову приятельку.

– *Кідь хочеш,* – повіла Анця, – *можеме сі повторити таку чорну годину.*

– *Дякую*, – одповіла щастливо Мілка.

По тій ночі Мілцї поліпшало. Зачала інакше позерати на світ. Отворенїше, радостнїше.

Михал ІНОВЕЦЬКЫЙ

(Переклад із словацького языка і літературна управа М. МАЛЬЦОВСКА.)

На педаґоґічній академії мож ся учіти і русиньскый язык

Так як каждый рік, і кінцём минулого року (в днях 29. і 30. децембра) **Педаґоґічна і соціалнa академія у Пряшові** зорґанізовала **День отвореных дверей про родічів і потенціалных штудентів**, котры ся приголосили на штудіум на тоту школу. В рамках презентації директорка школы (на фотцї) представила родічам блок предметів, котры академія понукать як повинны і як выберовы. Міджі выберовы предметы належать чуджі языкы – а то анґліцькый, нїмецькый, руськый а **од минулого року прибыв і русиньскый язык**. То значіть, же **штуденты сі можуть як другый чуджій язык выбрати предмет русиньскый язык і культура.** Тот предмет запрезентовала родічам асістентка Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской університы у Пряшові і учітелька русиньского языка – **ПгДр. Кветолава Копорова**. Інштітут є ґестором штудія штудійного проґраму Русиньскый язык і літературы на Пряшівскій університї і **є охотный забезпечіти єго выучованя і на споминаній академії**. Родічів тота інформація заінтересовала, главно тых, котры мають русиньске коріня а їх дїти іщі комунікують по русиньскы. **Такой на презентації ся приголосило вісем родічів,** міджі нима і двоє родічів із Шаріського Ястрабя (на фотцї спереду), **котры бы про свої дїти выбрали русиньскый язык. Но до якой міры є їх інтерес серьёзный, ся вкаже аж в септембрї, коли ся дізнаме, кілько з приятых штудентів ся на тот предмет реально приголосить.**

К. К., фоткы авторкы

Мої стрыкове

Перед очіма мам зась другу світову войну, а часто споминам на своїх стрыків. Были то інтересны люде, натуров і вызором. Четверо їх было. Штефан, Янко, Андрій і Митро. Жыли в злагодї, і кідь каждый в іншім будинку, але близко себе. Они ня найвеце позітівно мотівовали до жывота, што єм аж теперь на старости лїт собі усвідомив. Порозумів єм і таку правду, же чім веце ідеме на выход нашой републікы, тым находиме лїпшых людей...

То указав і мій жывот. Як свіжый абсолвент ґімназії єм в 1954 роцї наступив на перше своє учітельске місце до Основной школы в Іновцю, окрес Собранцї, в сусїдстві з Українов, тогдышнёв частёв Совєтского союзу. Ту в тяжкых условіях, міджі добрыма людми єм запустив коріня так силно, же аж в 1974 роцї єм одышов з гор на рівнину – до Михаловець, де єм як педаґоґ робив аж до пензії. Як 20-річный єм ся оженив. Із женов сьме выховали четверо дїтей, вірю, же добрї ідуть жывотом, бо і днесь треба мати одвагу і розум, абы ся зарядити до каждоденного колоточу жывота.

Чом споминам стрыків? Є на то прічіна. Зачну з остатнїм в шорї, з Митром, котрый уж своїм вызором припоминав вояка, даючі на знамость своїм кроком і окремым усміхом якусь надрядженость. Быв великым оратором, а главно ся добрї проявив, кідь ґрекокатолицькы вірници ся в недїлю вертали з церькви домів, а хлопи ся у нас заставили на бісїду. А Митро тото лем чекав. У своїм двойгодиновім бісїдливім маратонї детально приближыв свої зажыткы з таліаньского фронту з першой світовой войны. Быв там ай кочішом, якбач. А мав ай найкрасшы і найлїпышы конї. Мы дїти сьме слухали тото з отвореныма устами і вірили сьме му кажде слово. Часто кідь сьме пасли коровы, про нас было інтересно слухати стрыка Митра. Зачінав так, же собі дакоми вызув боканчі з онучками, абы сі провітряв ногы. Мы посїдали довкола нёго і з почливостёв сьме на тото вшытко позерали, сонїчко красно припікало, а коровкы ся спокійно пасли в березовій рубани... Было нам барз файно. Паствиско сьме адекватно назвали „Лежовиском“, бо ся нам там добрї лежало. Ту не было треба дозерати коровы, лем к вечору їх позганяти на конях і зо співом їх одпровадити домів.

Стрыко Митро быв облюбленый міджі нами дїтми, і мої родічі го любили. Смаковали сьме тоту атмосферу, о якій днесь ани не чути. Доднесь чую запах природы і щірого приятельства. Были то іншпіруючі моменты з мого дїтинства, з котрыма єм пішов до далшого жывота богатшый.

Шпеціфічне поставлїня мав стрыко Штефан, а то зато, бо знав свій жывотный гендікеп (быв глухонїмый) належно схосновати. Я му розумів, бо єм проникнув до ёго душы. Была міджі нами взаємна довіра. Нераз наш „посунковый“ діалоґ не смів збагнути ани мій отець, котрого стрыко Штефан барз решпектовав. Любив ня, бо я му доказав зінтерпретовати вшытко, што ся коло нас тогды творило. Окрем іншого, хто бы ся одважыв взяти стрыка Штефана до Москвы, скады сьме дале путовали до Сталінґраду? О другій світовій войнї знав того дость, але видїти тоты місця на властны очі – то было цалком дашто інше. Він ай сам зазнав на властній скорї войну. Скоро осуднов ся му стала евакуація. Од Стропкова через Чемерне сьме ся дістали аж до Чаклова. Ту нас серед села прихылили худобны, але дуже добры люде, коло котрых сьме перебыли аж до приходу фронты. Уступаючій нїмецькый оддїл взяв стрыка із собов, нащастя, десь при Соли їх зачали бомбардовати, а ту стрыко од них втїк. По дорозї ся стрїтив з евакуантами з нашого села, з Буківця. Они му помогли ся дістати домів, также быв скорше дома, як мы з Чаклова. Споминам сі, як моя бабка, стрыкова мама, дуже плакала, кідь сьме ся вертали з Чаклова домів. Уж дале не бировала, просила отця, абы єй охабив там, на єднім маюрї, де ночовали, же она ту хоче вмерти, не може уж дале іти. Отець єй не послухав. Взяв єй з плачом на рукы, понїс на прикрытый віз, а кідь ся россвивало, продовжовали сьме в пути домів.

Стрыко Андрій не барз любив бісїдовати. Радше слухав другых. Кідь сьме ся вертали з евакуації, обычайно зістав під бережком, бо запряжены коровы у возї ся слизкали і не могли ся рушыти дале. Зато ёго жена Ганя мусила попросити вітця, абы выпряг коровы, і з кіньми вытяг віз горі.

Тілько о моїх стрыках. Я знам, же не были великы герої, але были то люде, якых жытелї села сі поважовали. Про мене значіли много. Были про мене прикладом уціленого родинного сполунажываня.

Мґр. Михал ЛИШКА, Михаловцї

(Переклад із словацького языка М. МАЛЬЦОВСКА.)

РУСАЛКА (Приповідка)

Была раз єдна вдовіця і мала дві дївкы. Старша ся характером і тварёв цалком подобала на матїрь. Обидві были невлюдны і надуманы, як горїносы, же ся з нима не дало вытримати.

Молодша дївка была мила, добросердечна, як єй небогый отець, і красавіця, якій не было пары. Як то уж звыкне быти, каждый тягне к свому, тай мати была приязна к старшій, а молодшу стерпіти не могла. Мусила она їсти в коморї і все робити.

Окрем того, бідне дївча мусило каждый день добрый кілометер по воду з канчовом до студенкы ходити. Кідь так раз стоїть при студенцї, пришла к нїй бідна жена і просить од нёй воды ся напити.

„Як же вам не дати, тетко,“ каже прекрасна дївочка. Ополокала канчовик і зачерла найчістїшой воды. Потім тот канчовик подала женї, притримуючі го, абы ся їй з нёго лїпше пило.

Кідь ся женка напила, повідать дївочцї:

„Была єсь добра і уцтива, же ті мушу дашто подаровати.“ (Была то русалка, котра ся перемінила на бідну валальску жену. Хотїла знати, яке аж є добродительство дївчати.) „Дам ті такый подарунок,“ продовжовала русалка, „же при каждім слові, котре выповіш, выпаде ті з уст квіт або дорогый камінь.“

Кідь дївча пришло домів, мати го выгрішыла, же ся вертать од студенкы так пізно.

„Не гнївайте ся, мамко,“ повіло біднятко, „же-м так запізнила.“ А як повіло тоты слова, выпали єй з уст дві ружы, дві перлы і два великы діаманты.

„Што виджу? Зачудовала ся мати. „Видить ся мі, же з уст ті выпали діаманты і перлы! Одкы то маш, дївко моя? (Першыраз єй назвала своёв дївков.)

Бідне дївча щіро росповідало вшытко, што ся му стало, а з уст єй неперестанно падало много діамантів.

„Таке дашто,“ говорить мати, „мушу там послати далшу дївку. Фанчіко, смоть, што іде з уст твоёй сестры, кідь говорить. Ай ты бы хотїла такый дар? Треба ті лем зайти к студенцї по воду а кідь тя бідна жена попросить дати ся єй напити воды, з радостёв єй обслуж.“

„Можете чекати, же я піду по воду!“ одповіла дївка іронічно.

„Хочу, абы-сь там ішла,“ говорить мати, „але такой!“

Дївка наконець пішла, а за цілов драгов дудрала. Несла стріберну фляшку, найкрасшу яку дома мали. Лем-што пришла ку студенцї, видить з лїса приходити парадно облечену панї, котра од нёй попросила воду. Была то тота сама русалка, котра ту была передтым, а теперь як прінцезна хотїла ся дознати – яке є плане тото дївча.

„А ці я ту пришла нато,“ говорить повышено горїноска, „абы я вам давала пити? Принесла єм стріберну фляшку акурат про вас, панї. Кідь хочете, напийте ся самы.“

„Вера, не єсь дуже погостинна,“ говорить русалка без гнїву. „Но добрї. А же єсь не дуже ласкава, обдарую тя, абы ті при каждім слові, котре выповіш, вышов з уст гад або ропуха.“

Кідь мати збачіла дївку, зазвідовала ся:

„Як ся ті водило, дївочко, як?“

„Лем так,“ одповіла дївка немайно і з уст єй выпали дві змії і дві ропухы.

„Небеса!“ закричала мати, „што то виджу?

„Тому є лем сестра виновата. Тать она мі тото заплатить!“ повіла старша сестра і утїкала молодшу стрепати, а мати єй в тім не сперала.

Бідна дївчіна побігла захранити ся до недалекого лїса. Ту ю стрітив кралёвіч, котрый ся вертав із полёвачкы. Кідь збачів, як є шумна, попросив ся, што ту сама робить і чом плаче.

„Біда зо мнов, панцю, сестра з матїрёв ня выгнали з дому.“ Кралёвіч видїв, же єй з уст зачали падати перлы, діаманты, і попросив єй, абы му росповіла, як таке може быти. І она му вшытко поросповідала. Кралёвіч ся до дївкы залюбив. Подумав собі, же мать нелем добре сердце, але і вено, так собі єй одвів до свого кралёвского палаца і оженив ся з нёв.

Старша дївка так наконець розъїла властну маму, аж ю выкурила з дому. Нещастніця блудила лїсом, аж там десь загынула, бо нихто таку ку собі притулити не хотїв.

Приправив: **Ян ГРИБ,** Репеїв

О солодкій каші

Было раз єдно бідне дївчатко. Мало лем маму, а обидві не мали што до рота дати. Раз пішло дївчатко до лїса і стрїтило стареньку жену, котра знала о ёго бідї, і подаровала му горночок. Кідь повіла: „Горночку, варь!“ – горночок зачав варити просяну кашу. Кідь повіла: „Горночку, стій!“ – горночок перестав варити.

Дївчатко донесло горночок мамі, і так скінчіла їх біда і голод, бо уж могли їсти солодку кашу, коли ся їм захотїло.

Раз, кідь не было дївчатко дома, мама повіла: „Горночку, варь!“ Горночок зачав варити кашу, а она ся досыта наїла. Пак хотїла, жебы горночок перестав варити, но не знала, якы слова мать выречі. Так горночок варив дале, каша з нёго вытїкала, было єй все веце а веце. Наповнила цілу кухню, хыжу і сусїдову хыжу, докінця і цілу уліцю, якбы всягды была біда і голод, а каша хотїла насытити цілый світ. Не было чоловіка, котрый бы ту знав помочі.

Наконець, кідь уж лем єдна хыжа остала без кашы, пришло дївчатко домів а повіло лем тілько: „Горночку, стій!“ – а він перестав варити. Хто тогды хотїв іти до лїса, мусив сі через кашу выїсти стежку.

(Переклад з оріґіналу братів Ґріммовых:
***Мґр. Марія Сметанова**.)*

Квета МОРОХОВІЧОВА-ЦВИК

ГАДАНКЫ ПРО НАЙМЕНШЫ ДЇТОЧКЫ

Сидить на сонїчку,
Пряде співаночку,
Солоденьку, як у снови,
Любить гладканя головы.
(Мачка)

Рано встане, вже бунтошить,
Піря вітрять, з ним порошить,
Зве ґаздыню коткодаком,
Привитать єй із дарунком.
– Знесла єм яїчко.
– Буде на яшнїчку.
(Курочка)

Влїтї людей потїшають,
А на осінь одлїтають,
Там, де тепленько є,
Добрї ся їм жыє.
(Лаєтіеки)

Милый, малый клубочок
Біжыть, як тот потічок.
Про колячкы, густы травы
Николи не плаче
Планку, грушку на піхлячі
І листя нахваче.
Вшытко несе до домика,
Тот зимушнїй повный дім,
Бо хто влїтї не працує –
Буде му голодно в нїм.
(Їж)

Штири ніжкы має,
Хвостик му лем грає,
За любов любить втїкати
З дїтками ся вытїшати.
(Пєсик)

Ходить, бродить по дворї
Пан в червенім мундурї,
Хто штось о нїм знає
Гаданку вгадає.
(Пупак)

Червеный кабатик має,
З точками го прикрашає,
Од головы аж по пяты
Люблять єй дївчата.
(Бобрунка)

В загородї робить шкоду,
Не позерать на уроду.
Попід землю ставлять
ходбы,
Переоре вшыткы плоды.
А на кінци такой днины
Зробить горбок фарбы
глины.
(Кертиця)

Фарбы од выдумкы світа
Здоблять ёго крыльця,
Камаратить ся з квітками
Смотрячіх до сонця.
(Мотыль)

На коминї бывать,
По млаках ся бродить,
А на зиму йде до країн,
Де ся жабам водить.
(Боцан)

По луцї сі злегка гопкать
А підвечур зацвірікать,
В траві має сховку таку –
Є в зеленім кабатику.
(Пупнаў конык)

Мудра панї з плещаками
Каждому лем радить.
Через день спить,
Вночі блудить
горами, лїсами.
Чітать з книгы мудростей
І лупкать очами.
(Сова)

Знають єй дорослы,
Дїти о нїй чули,
Хто бы не знав злату…
Што у водї жыє.
(Золота рыбка)

Цілый жывот двоє
В озері плавають,
Не знають, што є гнїв –
В ласцї нажывають.
(Лабутї)

Хворым дїтём помагать,
На хрыбтї їх носить,
Чорный, білый і ґрошак
Гривов ся гоносить.
(Коник)

На дворї у тюткы
Красный парик лїтком
Хвіст парадный носить,
Фарбами ся пышить.
(Павы)

Скоро рано, дїти іщі сплять,
Чути в садї спів. Якый?
То рихтують ся на поход
Крылаты, мохнаты…
(Попугаї)

Так маціцька, хвостик
довгый,
З людми не знає злагоды.
Дїти люблять кожушок
сивый
Приповідковый.
(Мышка)

Через зиму звыкне спати,
Хоць-де ся знать сховати,
А кідь ярьне сонце выйде,
З каждой дїркы выход найде.
(Муха)

Треба ся мати на позорї,
Бо не вшыткы суть добры
звірї,
Як тота, што ся тихо плазить,
Мать їдовитый язык.
(Гадина)

ОЗНАМЛЇНЯ

Світовый конґрес Русинів і Містна орґанізація Русиньской оброды у Пряшові дає знати, же в школьскім роцї 2008/2009 ся зачало навчаня у кружку ***Русиньскый язык і култура*** про школярів основных і середнїх школ, котры ся учать у Пряшові. **ДЕ?** На Основній школї на ул. Купелній у Пряшові, класа ч. 102. **КОЛИ?** Кажду середу од 14.00 до 15.30 год. (почас днїв навчаня в школ. роцї). **ЧОМ? Жебы сьте ся научіли чітати і писати русиньску азбуку, спознавали історію карпатьскых Русинів, спознали творы русиньскых народных будителїв, звыкы і традіції своїх предків і знали о набоженьскім жывотї Русинів.**

ТЇШЫМЕ СЯ НА ВАШУ УЧАСТЬ!

Інформації: **Мґр. Петро Крайняк,** мобіл: **0905/14 17 14,** тел.: **051/ 77 579 03,** і-мейл: **petrorusyn@centrum.sk.**

• Добру традіцію акцій під назвов День отвореных дверей на Пряшівскій університї зачав у р. 2008 орґанізовати Інштітут русиньского языка і културы ПУ. На презентацію суть позываны штуденты середнїх школ і дістають інформації о різных сферах фунґованя русиньского списовного языка на Словеньску. Акція є все доповнена о выставку періодічных і неперіодічных выдань в русиньскім языку, о котру ся молоды інтересують. Так тому было 12. юна і 10. септембра 2008. В реалізації проєкту інштітут хоче продовжовати і того року. На фотцї перша зліва: директорка споминаного інштітуту ПгДр. А. Плїшкова, ПгД. Фотка: А. З.

Колись на валалї перед Великоднём

Я опишу ту передвеликодну і великодну атмосферу мого родного, бывшого села Руське, стариньской долины, на яке уж лем спомины зістали в тых прекрасных ярьнїх часах.

Семеро нас было, дрібненькых як пальцї. Мати не встигала печі локшы на шпаргетї або бандурчаны бандята (колотічкы), бо сьме прибігали з двору, де сьме ся бавили і хватали сьме їх такой горячі із шпаргета. А кідь нас уж міцно выганяла із хыжы і кричала на нас, жебы сьме почекали, покы не напече, та сьме голод заганяли фалатком хлїба, якый сьме намастили ковкусом, або намочіли до воды і посыпали цукрём. Так сьме бігали по дворї і чекали, коли нас мати закличе к столови. А кідь уж на стіл положыла миску з пирогами, стрясками або іншыма добротами, та мали бы сьте тото видїти, як вшытко за пару минут залопотїло із горця або з мискы.

Мамко наша мила,
Тяжко-сь нас годовала,
В маленькій хыжочцї
До сердця тулила.

Варила-сь пирогы,
Такы, што шкрябали,
Локшы припікала
Так, лем ся блискали.

Червенїли личка
Нам дїтём з доброты,
Твоє сердце, мамко,
Хляло од роботы.

Ой, міцно вно хляло,
Але вытримало,
Бо свої дїтонькы
Щіренько любило.

Кідь сьме ся понаїдали, ішли сьме за худобов, бо было треба ся вычеряти із старшыма сородинцями, якы худобу выганяли на пашу наполїдне. Но а там мы, бівшы і мудрішы, стваряли вшытко можне: співали сьме, речовали і вшелияко ся бавили – на пиґу і фиґу, на крутку лоптову, черешенькы „труцали“ і приказкы приказовали:

Кра, кра, ворона,
Полетїла до пана,
Дав пан теличку,
Поцілуйте мі личко.

Або:

Миколайко
Стратив яйко,
Гусарь йшов,
Тай нашов.

Або:

Шавел, Павел, Микулка,
Гребе глину як курка,
Выгріб собі ямку,
Нашов собі шапку,
Шапка была протята,
Сїдали на ню потята.

Дївкы собі ворожыли, же котра ся в котрый бік оддасть. Взяли на палець бобрунку і перекладовали єй з пальця на палець із словами:

Бобрунка, бобрунка,
Де є твоя жунка?
Ці горї, ці долов,
Ці під чорнов землёв?
Полеть там, де я са оддам!

При тых послїднїх словах двигли руку з бобрунков над голову і она полетїла будь в напрямі до Польщі, або до Великой Поляны, Смулника, або до Рунины. Мы дївчата ся потім міцно сміяли з того, же котра

ся де оддаме. Але до сміху нам барз не было, кідь бобрунка полетїла долов на землю, бо то гварили, же ся дївка не оддасть ниґде, але умре...

Як сьме ся нашалили, набавили, хлопцї зачали роскладовати огень або робили гатї на ярочках, а мы дївкы сьме посїдали коло огня, вышывали сьме плахты, обрусы, настєнкы і порткы. А коло того вышываня сьме співали:

Волкы мої сивы,
Ей, скоро-м вас выгнала
Вы са не напасли,
Ей, а я са не выспала.

Вы са не напасли,
Ей, друбной команічкы,
Я са не выспала,
Ей, коло свой мамочкы.

Волочкы сивенькы,
Ей, жене вас миленькый,
Жене вас на поле,
Ей, потїшіня моє.

Познам тя, Янїчку,
Ей, по гласку, по крочку,
Кідь приганяш волкы,
Ей, за нашу хыжочку.

Найвеце сьме ся тїшыли на великодны святкы. То было на валалї много радости, веселости і гойности на столї.

У суботу перед Великоднём на валалї было дуже жыво. Чістили ся і замітали дворы. Хлопцї сі стригли і охарёвали свої головы. Дївкы помагали матерям печі паскы і проскурчата. Тыж фарбили яйця і приправлёвали буракы (цвиклу) з хріном. А мы дїти сьме коло того вшыткого лем побіговали і дуже сьме ся радовали, же уж буде Великдень.

Але даколи нашу дїтиньску радость знали перешкодити і вшелиякы пригоды, якы были споєны з приправами на Великдень. Споминам сі на то, як раз нянько ня закликав надвір, бо єм была найстарша, і хотїв, жебы єм му помогла зарїзати барана. Мала єм дас дванадцять років. Люде Божы, сердечко мі од страху трепало як дзвін, але стопарчіти єм ся не могла, бо была єм дістала выпраск. І так нянько выволїк барана на двір, перекрочів го ногами, притиснув го колїнами, вхопив го за рогы і двигнув му голову горї, до заду, а менї дав великый острый ніж, – тай ріж, Марько, попід шыю барана! Трясла єм ся од страху, але гудлила-м, гудлила бідака-барана, покы не упав на землю. Круте, міцно круте про дїтвака познаня, але такый быв жывот на валалї.

Потім єм утекла на Пеціще, на старый фудуш, де колись стояла деревяна хыжа, котра згорїла, вышкрябала єм ся на велику черешню і там єм ціле пополїдне переплакала, бо єм ся бояла, жебы ня нянько не нашов і не закликав зась дашто нелюдське зробити. Вшыткы мої жалї і смуткы перебив ближачій ся Великдень:

Ей, а Великдень іде
Ей, чей муй милый прийде,
Прийде ня полляти
Тай поціловати.

Ей, я за поливачку,
Ей, дам му писаночку,
Жебы люде знали,
Же мать фраїрочку.

Ей, дам му писаночку,
Ей, ружову, червену,
Жебы люде знали,
Же наворожену.

На другый день Великдень пришов. Рано ся вшыткы зачали зберати до церькви. Дївкы вытїгали із шыфонера тоты найкрасшы шаты, якы мали. Хлопцї вязали машлї до шыї. Нянькове і дїдове сі брытвили бороды, жебы холем на Великдень хоснаво вызерали. Матери рихтовали кошарикы і вкладовали до них кобасу, проскурчата (малы паскы), солонину, масло, яйця і кляґану грудку сыра.

Вшыткы сьме йшли до церькви святити кошарикы. Дома зіставали лем хворы, на котрых дозерав добрый домашнїй псик Бодрі, Дунчо або Гарі.

Писаночкы мої,
Лем са позерати,
Стары рочкы пришли,
Ей, мушу вас вхабити.

Стары рочкы пришли,
Стары годиночкы,
Мушу вас вхабити,
Ей, мої писаночкы.

Іші бы-м хотїла
Так до церькви іти,
Кібы мої ножкы,
Ей, хотїли служыти.

Але уж не служать,
Ни ножкы, ни ручкы,
Зустали біленькы,
Ей, мої писаночкы.

Гойности, радости і веселости не было кінця-края. Ани на другый день – у Великодный понедїлёк. Дївкы уж од півночі ся трясли од страху перед поливачами, бо даколи ся не поливало як днесь, по паньскы з парфіном. До двора їх пришло по пять, по десять, дївку нашли, хоць-бы не знати де ся сховала, і выволокли єм на двір к студни або к ярку і поливали доты, покы ся вшыткы не вычеряли на відрї. Так золлята дївка ся не раз приволокла до хыжы а іщі мусила вшыткых погостити і обдаровати за обллятя. Коло стола хлопцї красно заспівали:

Мила моя, што-сь думала,
гояя,
Кідь єсь мене любовала,
чугая,
Яворе, яворе, де маш
конаре,
Обламали мі рущаньскі
бетяре.

Я думала думу свою, гояя,
Же не буду нїґда твоёв,
чугая,
Яворе, яворе, де маш
листочкы,
Обламали мі рущаньскі
дївочкы.

Почас великодных свят ся поливали і хлопцї, а то у Великодный вівторок, де ся дївкы намагали вернути хлопцям вшытко з Великодного понедїлька. Поливали їх голова не голова, кады лем запопали.

Поливала хлопцїв і єдна молода попадя. Придала ся к дївкам і – цінґі-лінґі з дївками горї-долов валалом. Ту полляли, там полляли, ту выпили, там выпили – і попадя ся напила так, же в єдній хыжи ся зосыпала на землю як сніп і зістала лежати як мертва. В хыжи жыла вісемдесятьрічна бабка і росказала попадю волосём і вугликами обкурёвати, бо же попадя врокы дістала. На горяче угля з волосём было треба подля бабы улляти свяченой воды. Але кідь бігли до коморы за свяченов водов, замінили фляшку з водов за якусь хемікалію. Кідь тото выллляли на горяче угля, вшытко лем засычало і засмердїло цілу хыжу. Дуры зачали заходити вшыткых, але попадя ся ани кущінько не перебрала. Мусили єй выволочі надвір і зачали єй натерати, тай попадю з поливаня пробудили. Веце уж нїґда поливати з дївками не ходила.

Найбівшов радостёв на Великдень были забавы, балы, танцёвачкы, але, главно качкання дївок на валалї, як, наприклад:

Выжень качі на млачі,
Няй зберавуть хробачі,
Кач долов, кач,
Уженив са ткач.

Узяв собі Марину,
Тай пудрану перину,
Кач долов, кач,
Волала вас мац.

А Марина не спала,
Лем перину платала,
Кач долов, кач,
Волала вас мац.

У богатых дївочок,
По шістнадцять сорочок,
Кач долов, кач,
Волала вас мац.

А у мене єдненька,
На каждый день біленька,
Кач горї, кач,
Уженив са ткач.

Марія ҐІРОВА

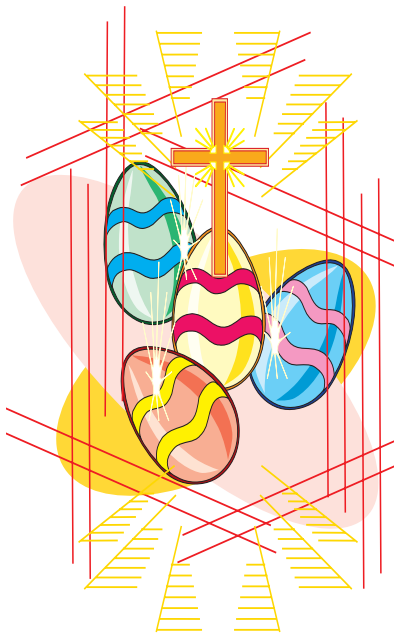

70 років од нученого одходу русиньскых штудентів із Підкарпатьской Руси

В часї першой Чеськословеньской републікы (в 20-х і 30-х роках минулого стороча) русиньска молодеж выходного Словеньска, котра хотїла быти фінанчно забезпечена родічами або штіпендіями, учіла ся в руськых школах на Підкарпатьскій Руси.

Кідь сьме ся в септембрі 1938 р. вернули до школы, в моїм припаді до Мукачова, чула ся уж на каждім кроці напнута політічна сітуація. Прічінов той сітуації была народностна політіка, котру ся чеськословеньскій владі не подарило за 20 років вырїшыти. В авґустї 1938 року до Прагы пришов анґліцькый лорд Рансімен обговорити з президентом Е. Бенешом політічну сітуацію коло судетськых Нїмцїв. В септембрі потім в радію ся пригварив к обчанам републікы президент Бенеш. Ёго прояв слухали жытелї міста і много штудентів на главній улїцї. У своїм приговорї успокоёвав народ тым, же влада републікы зробить вшытко потрібне, абы ся сітуація злїпшыла. По нїм таксамо в септембрі выступив канцеларь А. Гітлер, котрый остро напав на Чеськословеньско і пожадовав присоєдинити судетськых Нїмцїв к Нїмецьку. Позад того ся сітуація в републіцї швыдко згіршовала.

В Мнїхові потім наслїдовала стрїча ведучіх держав Нїмецька, Францїї, Анґлїї і Італїї, де вырїшыли, же Чеськословеньско мусить Судеты, де жыють Нїмцї, одступити Нїмецьку, а з Мадярьском ся треба договорити на ёго теріторіалных пожадавках. За тым наслїдовала демісія влады на челї з Др. М. Годжом і проголошіня нового премєр-міністра Сірового, же президент Бенеш одступив із свого уряду. В октобрі ся стрїтили Мадяре з Др. Й. Тісом за Словеньско і посланцём А. Бродіом за Підкарпатьску Русь в Комарнї. Ту ся участници не договорили, бо Мадярьско пожадовало теріторію на основі штатістікы з р. 1910. Пак на Підкарпатьскій Руси ся сформовала влада на челї з А. Бродіом, котра взяла владу до своїх рук, о чім інформовала віце-ґубернатора Др. А. Бескида. 2. новембра 1938 у Відню ся одбыла арбітраж за участи Італїї і Нїмецька, без участи ЧСР, і вырїшыли, же ЧСР мусить одступити южну часть Словеньска і Підкарпатьску Русь Мадярьску.

В такій сітуації жыли в тім часї жытелї Словеньска і Підкарпатьской Руси. Ненормална сітуація была і в школах. Міджі професорами нашов ся і такый, котрый нам говорив: *„Хлопцї і дївчата, не учте ся! Прийдуть Мадяре, так зачнеме знова.“* Так вызерала атмосфера на годинах і самотне навчаня. Говорило ся окреме о тім, з чім ся можеме в наступных днях стрїтити.

В містах розлічны партії орґанізовали мітінґы, на котрых выжадовали узнати автономію, котру наконець ся подарило выдобити так, як была іщі почас першой світовой войны Сенжерменьскым договором присуджена Підкарпатьскій Руси. Окрем того одбывали ся многы демонштрації проти окупації, на котрых брали участь і штуденты. На многых містах сьме чітали вызвы проти окупації, але нашли ся і такы, котры витали мадярьску армію.

Кідь уж было ясне, же Мадярьско вышле свою армаду на теріторію Підкарпатьской Руси, штуденты з выходного Словеньска ся росстали зо своёв школов і сокласниками і побрали ся на штаціон. В тім часї уж на дакотрых домах висїли мадярьскы заставы. Была то про нас штудентів, як і про многых людей, якы не хотїли зістати на окупованій теріторії, дуже тяжка доба. І так путованя послїднїм влаком не было таке веселе, як кідь сьме ходили домів на Ріство або на Великдень. У влаку, а пак і дома, сьме роздумовали, де то мы будеме продовжовати ся учіти ці на словеньскых або *руськых* школах. Руська ґімназія в зменшеній помнїховскій републіцї была лем в Празї, а некомплетна в Пряшові, котру в р. 1935 основала Ґрекокатолицька єпархія з ініціативы єпіскопа П. П. Ґойдіча. І так старшы штуденты ішли або до словеньских школ, або до Прагы, а молодшы Русины до Пряшова.

В Празї сьме ся стрїтили з нашым краяном, пражскым доктором Іваном Шлепецькым, родаком із села Буковець, Стропківского окресу. Він ту заступовав наших родічів. Помагав, де лем міг – в школї, при укварталёваню і при далших потребах штудентів. Зато сьме му вшыткы зістали вдячны. В школї нас прияли професоры і сокласници, як своїх. Помагали нам при учіню, бо міджі одходом з Підкарпатя і приходом до Прагы перешов довшый час. Было треба добігнути учіня, што выжадовало много енерґії. Добігли сьме то, а пак сьме могли обдивляти памяткы Прагы. Тота спокійнїша доба не тримала довго. В половинї марца 1939 року рано, кідь сьме ся рихтовали до школы, вчули сьме з пражского радіа знаму звучку а по нїй смутным голосом інформацію, же нїмецька армада скоро рано перекрочіла штатну границю і поступує до центра Чех. Пообідї уж нїмецькы вояци были в Празї. Взникнув Протекторат Чех і Моравы а 14. марца быв выголошеный Словеньскый штат. Так была закінчена ліквідація Чеськословеньской републікы, а штуденты Русины з выходного Словеньска ся стали чуджінцями. За короткый час пришов до Прагы Гітлер. В тот день много жытелїв Прагы і мы штуденты ішли попозерати ёго привитаня на Градчанах. Ту сьме видїли воєньскый церемоніал на челї з чоловіком, котрому ся неганебно подарило в другій світовій войнї дочасно покорити велику часть Европы.

• Ґрупа штудентів-Русинів із выходного Словеньска ся по роспадї Чеськословеньска учіла і в Руській ґімназії у Празї, міджі нима хрестиком означеный автор статї.

Сістема навчаня в новых условіях ся в тім часї не змінила, також школьскый рік ся скінчів реґуларным способом. На лїтнї вакації векшына штудентів одышла на Словеньско. Кідь ся ближыв новый школьскый рік, зась быв проблем, бо нїмецькый конзулат нам не дав віза на вступ до протекторату. Было треба ся приголосити до дакотрой словеньской ґімназії. Єдна часть штудентів наступила до ґімназії в Михалївцях. Ай ту нас прияли добрї. Проблем быв лем у змінї навчалного языка, також на здоланя зачаточных тяжкостей было треба веце сил.

У 8. класї быв класным професором словеньскый літературный крітік Др. А. Матушка, котрый тримав над пришелцями з Підкарпатя охранну руку. В тім часї ту уж пановала войнова псіхоза, бо в містї уж было много словеньских і нїмецькых вояків, якы ся концентровали в области зепмліньской Шіравы. Штуденты ся мусили приспособити розлічным приказам і заказам: наприклад, на улїцї і в школї было треба поздравити з вытягнутов правов руков „Na straž!“, што припоминало нїмецьке – „Hei Hittler!“. Стужковы славности были заказаны, також приближуючу ся матуру штуденты ославляли тайно, жебы не были підозривы поліції і войску.

В такій войновій атмосферї русиньскы штуденты продовжовали і докінчовали свої штудії, котры зачали на Підкарпатьскій Руси.

Інж. Александер ЖАТКОВІЧ, Кошіцї

На третїм семінарї карпаторусиністікы – тема Підкарпатьской Руси

(Продовжіня з 1. стор.)

Тема Підкарпатьской Руси і єй єствованя в рамках першой Чеськословеньской републікы притягла на семінарь значне множество як шпеціалістів, так і лаіків, котры ся інтересують проблематіков Русинів як на сучасній етапі їх розвитку, так і їх минулостёв. Акцентованов темов были 20. рокы 20. ст., значіть період, в котрім іщі все ся найдуть недостаточно освітлены місця, высвітлїня якых помагать сучасникам порозуміти добовый контекст розвитку русиньского етнічно-языкового вопросу і ёго выслїдкы. Тот період є про Русинів барз важный нелем з погляду ёго правдивой інтерпретації, але може і в звязи з радікалізаціов сучасной сітуації на Підкарпатю, котра притягує інтерес як медій, так і околитых держав. В тім контекстї ся на семінарю розвинула інтересна діскузія як навколо темы – Підкарпатьска Русь у 20-х роках 20.ст., так і сучасной сітуації на Підкарпатю і розлічных тенденцій поєдных містных лідрів русиньского руху. У богатій діскузії ексцеловав главно добрї овладаючій дану тематіку **Мґр. Г. Бескид**.

В навязности на інтересну лекцію, але і на высшеспомянуту діскузію, сьме панови Кірілови Шевченкови поставили два вопросы, на котры попробовав як незалежный історік, діспонуючій многыма фактами з даной проблематікы, высловити свій погляд.

• Пане докторе, у вашій лекції сьте дость подробно розаналізовали окрем іншого і проблематіку языковой орьєнтації на Підкарпатьскій Руси в періоді першой Чеськословеньской републікы. Представили сьте дві тенденції – русофільску (в рамках нёй ся выдіференцовала і русинофільска, котра холем в зачатках преферовала хосновати в школах народный язый, пізнїше радила перейти на *руськый*) і українофільску. Але вказали сьте і на факт, же тогдышнї чеськы академікы у рїшіню языкового вопросу Русинів „рекомендовали“ хосновати в школах українськый язык, затоже діалекты Русинів поважовали за часть малоруського, т. є. українського языка, причім але на першім місцї радили брати до увагы волю народа і акцептовати їх народный, респ. містный язык на теріторії Підкарпатьской Руси. Мій вопрос звучіть: Не мали в тім часї Русины на Підкарпатьскій Руси достаточно міцну народну інтеліґенцію, котра бы просадила до школ і вжываня в медіях містну варіанту языка і не мусила про свій народ „жычати“ хоць і близкый, але не свій язык? Чом якраз русофілы мали ближе к народній тенденції і чом тоту тенденцію не підпорила тогдышня чеська влада, але прихылила ся к радікалнїшій українофільскій лінії.

– Сітуація на Підкарпатьскій Руси за першой Чеськословеньской републікы не была проста, самособов, велику роль ту грали розлічны політічны снагы чеськой влады, котра окрем того, же ся намагала быти демократічнов, потребовала сі в тім часї упевнити і штатность молодой державы. Наісто Русины в тім часї не мали достаточно міцну народну інтеліґенцію, было єй і барз мало, зато чеська влада досаджовала до містных школ учітелїв – еміґрантів з Галичі, т. є. галицькых Українцїв, котры вносили до школ на Підкарпатьскій Руси українськый язык без будь-якых корекцій в згодї з народным языком. Зато і в тогдышнїх школах не были акцептованы „рекомендації“ пражскых лінґвістів – брати до увагы народный карпаторусиньскый язык і учіти го на основі етімолоґічного правопису, котрого традіція ту была у звязи з церьковнославяньскым языком.

А чом праві русофілы мали ближе к народній тенденції? Быв то вопрос традіції, навязаня на історію, на літературу, котра на тій теріторії была писана по руськы. *Но* руськый *язык – то была лем форма, література як така мала народный карпаторусиньскый характер і была Карпаторусинам близша, як українська література, котра про Карпаторусинів была цалком нова і незнама.*

Вопрос, чом ся чеська влада прихылила к українофільскій тенденції, властно доповнив у діскузії історік ПгДр. Станїслав Конєчні, к. н.: „В Росії, як знаме з історії, зачали будовати соціалізм, котрый про президента Масаріка не быв достаточнов ґаранціов демократії, прото він як охоронну стїну перед тогдышнёв наступаючов політіков Росії видїв якраз Україну. І тото быв єден з моментів, чом Прага преферовала українську лінію на Підкарпатьскій Руси.“

• Што ся тыкать днешнїх амбіцій дакотрых сил на Підкарпатю здобыти автономію знаме, же тоты снагы днесь підпорує Росія. Є то з боку Росії „вгодна зброя“, котру Москва поужывать на бої в контекстї недобрых одношінь з Українов, або мать і якысь інакшы амбіції? Видить ся, же окрем підпоры культурных актівіт Русинів на Підкарпатю – русиньских недїльных школ, мать снагу до тых школ завести і російськый язык, што бы передзначало амбіцію мати на Підкарпатю і свої політічны, культурны і іншы впливы. Мають днешнї намаганя в дїлї автономії Підкарпатя про ревіталізачный процес Русинів вообще позітівный, або скоріше неґатівный вплив?

– Ясно, же Підкарпатя своёв стратеґічнов ґеоґрафічнов позіціов є лукратівнов теріторіов нелем про Росію, но і про Україну. Підкарпатя є властно „вступнов бранов“ до Европской унії. Не знам повісти, ці Москва мать і в тім одношіню свої амбіції, бо єй політіка ся мі видить дость хаотічна, думам сі, же не мать якусь ясну і єднозначну лінію. Но тото платить і про політіку Україны. Факт, же Підкарпатці підняли зась вопрос автономії, виджу як позітівный в інтенціях упозорнити світ на факт, же на Підкарпатю не суть дотримованы демократічны прінціпы до такой міры, на яку дана народностна меншыма має право. А на тот факт бы мав одповідно реаґовати Київ, котрый, видить ся, ставлять ся к тому проблему дость легковажно і ёго політіка в тім контекстї є тыж без ясной концепції і візії до будучности. Самособов, кажде ваганя Києва хоснує Москва на свій проспіх.

Бісїдовала: **ПгДр. Кветослава КОПОРОВА,**
Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской університы

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

Выдавать **Русин і Народны новинкы** за помочі Міністерства культуры СР. Шефредактор: Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторкы: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: ПгДр. Анна ПЛЇШКОВА, ПгД. Adresa: **Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR**. Tel.: 051/772 56 29. Передплатне на рік 8,50 €, до сусїднїх штатів – 21 € або 29 $, до заграніча поштов II. кл. 39 $ або 26 €, поштов I. кл. 44 $ або 30 €, заплатити мож і в редакції, банковым переводом або поштовов поукажков на ч. рахунку 1386912153/0200, Všeobecná úverová banka, pobočka Prešov. Реґістрачне ч. **MK SR 417/91, MIČ 49 438.** Опублікованы погляды дописователїв не мусять быти згодны з поглядами редакції.

Адреса новинок на інтернетї: **www.rusynacademy.sk, http://narodny-novynky.presov.sk,** E-mail: **rusyn@stonline.sk**

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2